

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งกำหนดการการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี" โดยมุ่งศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยแบ่งการนำเสนอออกได้ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ ข้อมูลการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท
 - ๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร
 - ๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

จากการค้นคว้าและศึกษาจากเอกสารและตำราทางวิชาการสามารถนำเสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการให้ความหมายของบทบาทไว้แตกต่างกันหลายทัศนะ ดังนี้

ความหมายของบทบาท ที่ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย คือ การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรือหน้าที่ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่าง ๆ^๑ และพจนานุกรมคอลลิสนส์ ให้คำจำกัดความ ความหมายของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย
๒. บทบาททางจิตวิญญาณที่บุคคลแสดงออกตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๐๒.

๓. บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้^๒

ส่วนนักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ เมื่อพิจารณาบทบาทนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้านการแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๓ และบทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังไว้โดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น^๔ ส่วนในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่ง ๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้น ๆ สถานภาพและบทบาทจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบได้กับเหรียญที่ต้องมี ๒ ด้านเสมอ เมื่อสถานภาพเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์นั้นมีความสอดคล้องกัน และเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด ดังนั้น บทบาทจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคม^๕ ดังนั้น สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายเป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๖ อาจมีการประกอบพฤติกรรม ตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง^๗ ซึ่งพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังว่าบุคคลอื่น ๆ จะปฏิบัติตามตำแหน่งหรือสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมเรียนรู้ได้จากกระบวนการต่าง ๆ ในสังคมที่ผ่านมาแล้วซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล^๘

กล่าวโดยสรุป บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นคาดหวังหรือคาดหวังว่าบุคคลนั้น ๆ จะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง

^๒ Pass Lowes & Davies, *dictionary economics*, (Glasgow : Harper Collins), 1993, p.108.

^๓ ประเสริฐ แยมกลินฟุ้ง, *สถานภาพและบทบาท*, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^๔ งามพิศ สัตย์สงวน, *สังคมและวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^๕ ลือชา ธรรมวินัยสถิต, *มนุษย์กับสังคม*, (เพชรบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

^๖ ปราชาญา กล้าผจญ, *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^๗ ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, *จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์*, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๔๖.

^๘ Cohen & Orbach, *Introduction to sociology*, (Singapore : Mc Graw Hill, 1990), p. 43.

๒.๑.๒ แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ จะมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้^๙

๑. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ
๒. ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท
๓. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท

ส่วนแนวความคิดในเรื่องสถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) สถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งนั้น ๆ ว่าตำแหน่งนั้นจะมีการกิจอย่างไรบ้าง ดังนั้น เมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่ควบคู่มากับตำแหน่งก็คือบทบาทของตำแหน่ง ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนกล่าวได้ว่า ไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งควบคู่กันไป เปรียบเสมือนเหรียญถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือบทบาทนั่นเอง^{๑๐} และแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของบทบาท คือ

๑) บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (Role Expectations) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง

๒) บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลกระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ

๓) บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไร^{๑๑}

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในรูปแบบต่าง ๆ จะเห็นว่า ถ้าบทบาททั้งหลายมีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะบทบาทตามความคิดของผู้คนที่อยู่ในตำแหน่ง บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่ผู้อื่นรับรู้จะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ราบรื่น แต่ถ้าบทบาทนั้นไม่สอดคล้องกัน เช่น บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงกับบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หรือบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของคนที่อยู่ในตำแหน่ง สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งของบทบาท (Role Conflicts)

^๙ประกอบ มีโคตรกอง, “บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑).

^{๑๐}รุ่งทิพา แสงศิริ, “บทบาทของผู้นำสตรีทางการเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, ๒๕๔๑).

^{๑๑}ชุมพร แสงมณี, “บทบาทของสตรีในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐).

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (Role Theory)

การทำความเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ สมาชิกทุกคนในสังคมจึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันไว้ว่า เมื่อไร เวลาไหน และที่ใด บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไรจึงจะเหมาะสมและเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาทมีนักวิชาการได้สรุปเป็นทฤษฎีบทบาทไว้ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีของลินตัน (Linton) ลินตัน กล่าวว่า สถานภาพหรือตำแหน่งเป็นตัวกำหนดบทบาทให้แก่บุคคล สถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่ง ดังนั้น เมื่อกำหนดตำแหน่งใดขึ้นก็จำเป็นต้องมีบทบาทหรือภาระหน้าที่กำกับตำแหน่งนั้น ไว้เสมอ

ทฤษฎีของสก็อต (Scott) สก็อต กล่าวถึง บทบาทไว้ ๕ ประการ ดังนี้

- ๑) บทบาทเป็นความคาดหวังที่เกิดขึ้นในตำแหน่งต่าง ๆ มิได้เกี่ยวข้องหรือมุ่งไปที่ตัวบุคคล
- ๒) บทบาทมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการทำงาน บทบาทในองค์การเป็นพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังให้ปฏิบัติงานหนึ่ง ๆ
- ๓) บทบาทนั้นยากที่จะกำหนดชี้เฉพาะลงไปได้อย่างชัดเจน
- ๔) บทบาทจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- ๕) บทบาทกับงานไม่ใช่เป็นสิ่งเดียวกัน ในตำแหน่งงานหนึ่ง ๆ บุคคลอาจมีหลายบทบาทได้^{๑๒}

บทบาทตามตำแหน่งหนึ่งนั้น ได้ถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน เช่น จากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอื่น ๆ รอบตัวเรารวมทั้งตัวของเราเองด้วย ถ้าความคาดหวังของทุกฝ่ายไม่ตรงกัน ผู้ดำรงบทบาทไม่สามารถปรับให้มีความพอดี จะเกิดปัญหาความขัดแย้งในบทบาทหรือความล้มเหลวในงาน และการแสดงบทบาทของบุคคลในตำแหน่งที่ตนต้องแสดงหรือต้องปฏิบัติขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ที่จะต้องแสดงบทบาท และบุคลิกภาพของผู้ที่จะต้องแสดงบทบาทด้วย^{๑๓}

ทฤษฎีของเพียร์สัน (Pearson) เพียร์สัน กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทพิเศษของแต่ละบุคคลซึ่งคนในสังคม มีความจำเป็นที่ต้องติดต่อสัมพันธ์กัน ต้องมีความสนใจกันเป็นพิเศษและให้ความเห็นว่า สภาพสังคมในโรงเรียนจะประกอบด้วย ครูใหญ่ ครูนักเรียน ซึ่งต้องติดต่อสัมพันธ์กัน และมีความสนใจกันเป็นพิเศษ

ทฤษฎีของฮอร์แมนส์ (Homan) ฮอร์แมนส์ กล่าวว่า ตำแหน่ง เป็นสาระของพฤติกรรมสัมพันธ์บุคคลจะปฏิบัติอย่างไรก็ต่อเมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ตนเองและคิดเสมอว่าตำแหน่งเป็นเพียงปัจจัยที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมเท่านั้น ดังนั้น บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากสังคม^{๑๔}

^{๑๒}ธนารัตน์ เทพโยธิน, “บทบาทและสมรรถนะของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามความคาดหวังของผู้บริหารระดับสูงขององค์การธุรกิจจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

^{๑๓}ระเบียบ คำเขียน, “การปฏิบัติบทบาทหัวหน้าหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของหัวหน้าหอผู้ป่วยและพยาบาลประจำโรงพยาบาลจิตร์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

^{๑๔}นิตย์ ประจงแต่ง, “บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ลพบุรี เขต ๒”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘).

ทฤษฎีของเดโซ สวานานท์ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาทซึ่งสรุปได้ว่า บทบาทจะต้องประกอบด้วย ลักษณะ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

- ๑) รู้สภาพของตนในสังคม
- ๒) คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
- ๓) คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับผู้อื่น
- ๔) ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง

ทฤษฎีของโคเฮน (Cohen) โคเฮนได้กล่าวสรุปทฤษฎีบทบาทไว้ว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า บทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ถูกปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

- ๑) บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่สังคมต้องการ
- ๒) ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
- ๓) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีของมีด (Mead) มีด ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริง หรือบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยสิ่งดังต่อไปนี้

- ๑) การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- ๒) พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะ

ของตนเอง

๓) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น การเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำบางอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ

๔) การประเมินผลการกระทำตามบทบาท สามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือโดยคนอื่น^{๑๕}

ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (leader) ได้แก่ การจ้ำงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายใน

^{๑๕} พระมหาพนมนคร มีราคา, “การดำรงสมณเพศของสามเณรโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอสว่างน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙).

องค์การแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์การ เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์การของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์การคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor Role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator Role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์การ และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์การหรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken Role) ขององค์การด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์การให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่าง ๆ (Disturbance Handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen Problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่าง ๆ ขององค์การ และสุดท้าย คือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์การที่ตนเองทำงานอยู่^{๑๖}

จากความหมายของบทบาท แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท สรุปได้ว่าบทบาทหมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามบทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน คือ สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด

^{๑๖} ตูลา มหัพสุธานนท์, **หลักการจัดการทำเรือแหลมฉบัง**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาท

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, (๒๕๑๖).	๑. การแสดงที่แสดงโดยผู้หญิงหรือผู้ชาย ๒. จิตวิญญาณที่บุคคลแสดงออกตามกฎเกณฑ์ของสังคมด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม ๓. หน้าที่ปกติที่องค์กรเป็นผู้กำหนดให้
Pass Lowes & Davies, (1993).	๑. การปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ๒. การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้
งามพิศ สัตย์สงวน, (๒๕๓๘).	๑. ตำแหน่งทางสังคมที่ทำตามกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๒. การเรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม
ลือชา ธรรมวินัยสถิต, (๒๕๓๙).	๑. พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ๒. ความคาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้สัมพันธ์กัน มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้
ปราชญา กล้าผจญ, (๒๕๓๙).	พฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
ชนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, (๒๕๔๐).	การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่ที่แสดงจริง
Cohen & Orbuch, (1990).	๑. พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังจากบุคคลอื่น ๒. ตำแหน่ง สถานภาพ บทบาท และกระบวนการในสังคมซึมซับอยู่ในตัวบุคคล
ประกอบ มีโคตรทอง, (๒๕๔๑).	๑. กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ๒. การแสดงออกของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่
รุ่งทิวา แสงหิรัญ, (๒๕๔๑).	บทบาทและตำแหน่งเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน
ชุมพล แสงมณี, (๒๕๔๐).	๑. บทบาทกำหนดไว้เป็นระเบียบชัดเจน ๒. บทบาทบุคคลกระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น
ธนารัตน์ เทพโยธิน, (๒๕๕๔).	๑. บุคคลมีหลายบทบาท ๒. บุคคลเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ๓. บทบาทยากจะกำหนดชี้เฉพาะลงไปอย่างชัดเจน
ระเบียบ คำเขียน, (๒๕๕๖).	๑. ความคาดหวังจากสังคมรอบข้าง ๒. บุคลิกภาพที่จะต้องแสดงบทบาท
นิตย์ ประจงแต่ง, (๒๕๕๘).	บุคคลเปลี่ยนบทบาทตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากสังคมรอบตัว

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กรทุก ๆ องค์กร เพราะการบริหารงานสามารถชี้วัดได้ว่าองค์กรนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด มีนักวิชาการ และนักบริหารได้ให้ความหมายและแสดงความคิดเห็นไว้ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร

การบริหารในฐานะที่เป็นกระบวนการหรือกระบวนการบริหาร ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB” ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ประกอบด้วย

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนงานในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organization) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี^{๑๗}

การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อพิจารณาตามคำนิยามนี้ จะพบว่า การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมภายในเวลาสองเดือน นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ พระปัญจวัคคีย์ ทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^{๑๘} และผู้บริหรงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหาร คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้

^{๑๗} ประพันธ์ เวารัมย์, หลัก POSDCoRB ของ Luther H. Gulick and Lyndall Urwick, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://group.wunjun.com/valrom2012/topic/363215-11262> [๒ เมษายน ๒๕๕๗]

^{๑๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๑๙} พร้อมกับการปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๒๐} ส่วนลักษณะที่เป็นกระบวนการ การโดยกระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^{๒๑} รวมทั้งการใช้เทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพว่า เป็นกลวิธีจัดการให้บุคคลปฏิบัติตามบทบาทในหน้าที่ให้เกิดผลสำเร็จ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารหรือการจัดการ จึงมีอยู่ ๓ ส่วน คือ การบริหารตน คือ ตัวเราเอง การบริหารคน คือ คนที่เกี่ยวข้องและการบริหารงานซึ่งเป็นจุดสำคัญ การบริหารตน เป็นความเข้าใจในความสำเร็จของชีวิตที่มีความสุขจากการทำงานในความรับผิดชอบจนสำเร็จมากกว่าตำแหน่งหน้าที่ฐานะทางเศรษฐกิจโดยนักบริหารต้องมีคุณธรรมสำหรับผู้นำ เช่น พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทศพิธราชธรรม สัปปุริสธรรม เป็นต้น เป็นแนวทางประพฤติและเป็นหลักในการปฏิบัติงาน มีความรอบรู้ทางวิชาการและวิชาชีพและต้องพัฒนาตนให้เกิดความรอบรู้สูง มีความคิดให้ทันสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน คำนึงถึงต้นทุนผลลัพธ์และผลสำเร็จของงาน มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง รู้จักเสียสละให้อภัยเปิดใจกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีความอดทนและมองโลกในแง่ดี ปรับวิธีการทำงานอย่างเท่าทันเหตุการณ์ ทำงานเชิงรุก ทำงานล่วงหน้า และคู่ขนานสร้างความเชื่อถือ และมีความเที่ยงตรง

การบริหารคน ควรมีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๔ กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ทำให้ได้รับความเชื่อถือและปฏิบัติงานตามประสงค์ โดยต้องมีความจริงใจซื่อตรง และรู้จักการทำความเข้าใจคำสั่ง ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีความเที่ยงธรรม ใจเวลา ให้อภัย ให้อภัย ให้ข้อเสนอแนะช่วยเหลือแก้ปัญหา มีความเข้าใจในความแตกต่างของคน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานด้วยความรู้สึเกื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประสานงานประสานใจด้วยความนุ่มนวลนอบน้อม แน่วแน่และหนักแน่นการทำงานมีความยืดหยุ่นเกิดความรู้สึกประสานได้อย่างคล่องตัว ความสัมพันธ์กับประชาชนต้องทราบปัญหาความต้องการของประชาชนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง โดยข้าราชการที่ดีต้องรู้จักสำนึกในการบริการประชาชนไม่ใช่บริการแต่พวกเดียวกัน การบริหารงาน นอกจากการบริหารตนและบริหารคน การบริหารงานมีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการบริหารงานหรือ POSDCoRB เป็นหลักพื้นฐานของการบริหาร P ตัวแรกคือ Planning การวางแผน แผนวางแล้วต้องนำไปปฏิบัติ O คือ Organizing การจัดองค์การการจัดโครงสร้าง การวางจัดวางระบบงานต่าง ๆ S คือ Staffing การจัดหาบุคลากรการสรร

^{๑๙} พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๒๐} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๒๑} ดิน ปรัชญพฤทธิ, **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

หาบุคลากรเข้ามาทำหน้าที่ การใช้คนให้ตรงกับงาน D คือ Directing การบริหารจัดการการกำกับดูแล ทรัพยากรการบริหารโดยเฉพะงบประมาณ Co คือ Coordinating การประสานงานการประสานสัมพันธ์ รวมถึง Communication การติดต่อสื่อสาร R คือ Reporting การรายงาน การตรวจสอบ กลั่นกรอง สุดท้าย B คือ Budgeting เป็นกรอบในการบริหารงานแบบกว้าง ๆ ในปัจจุบันแนวคิดหรือเทคนิคการบริหารมีมากขึ้นกว่าเดิม^{๒๒} และการบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลาย ๆ อย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้^{๒๓}

๑. บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
๒. ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
๓. ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
๔. วัตถุประสงค์นั้น ๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ

การบริหาร หมายถึง การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^{๒๔} และการทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กรโดยมีหลักการ ดังนี้

๑. ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด
๒. ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน
๓. ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน
๔. ต้องมีการจัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^{๒๕}

การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๖} และระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๒๗} ส่วนการบริหารจัดการ (Management Administration)

^{๒๒} นกมล เสงเจริญ, **เทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข้าราชการ, ๒๕๔๖) หน้า ๒๓-๒๔.

^{๒๓} บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๒๔} บุญทัน ดอกไธสง, **การจัดองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๒๕} ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร, **สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗๖.

^{๒๖} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๒๗} ไพบุลย์ ช่างเรียน, **วัฒนธรรมการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ^{๒๘}

๑. ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

๒. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือ การวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating)

๓. มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการบริหารจัดการของภาคเอกชนเข้ามามีใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ เน้นเรื่องการบริหารอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๒๙} การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุ สิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๐} กระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้การดำเนินงานของคนอื่น^{๓๑} แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร คือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤาษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า

^{๒๘} วิชา วิชาบริหาร, การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๒๙} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

^{๓๐} สมาน รังสิโยภักดิ์, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๓๑} Robbins, Stephen P. and Coulter, M., **Management**, (New Jersey : prentice Hall International, Inc, 2002), p. 6.

“ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (administration) หรือการบริหารราชการ (public administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร”^{๓๒} หรือกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๓๓}

กล่าวสรุป การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้งานสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น และต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหาร คือทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร คือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤาษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (administration) หรือการบริหารราชการ (public administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร”

ทฤษฎีการบริหาร (Management Theory) สามารถเรียงลำดับความตามพัฒนาการศึกษาแต่ละแนวคิด ได้ดังนี้^{๓๔}

๑. การศึกษาการบริหารแบบคลาสสิก (Classical management approach) ทฤษฎีการบริหารแบบคลาสสิก (Classical management approach) เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้น องค์การโดยรวมและวิธีการปรับปรุงประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ประกอบด้วย

๑.๑. การจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ (Scientific management) Frederick W. Taylor (1856 -1915) เทย์เลอร์ ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ ปรัชญาการบริหารของเทย์เลอร์ ได้แก่

๑) ทำการศึกษางานแต่ละส่วนด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับการทำงานแต่ละอย่าง

^{๓๒} วิชา วิชาบริหาร, แนวคิดและความหมายของการบริหารและการจัดการ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.wiruch.com/article_for/article_concept_and_meaning_of_admin_and_mgt_admin.htm. [๑๒ ก.ย. ๒๕๕๗].

^{๓๓} Herbert A. Simon, *Administrative Behavior*, (New York : The Macmillan Company, 1947), p. 3.

^{๓๔} Ptt poy, *Management Theory*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.Ptt-poy.blogspot.com/1008/12/management-theory-l.html. [๑๒ ก.ย. ๒๕๕๗].

๒) ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการคัดเลือกและการฝึกอบรมพนักงานและมอบหมายความรับผิดชอบให้ทำงานที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแต่ละคน

๓) มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและพนักงาน

๔) แบ่งงานและความรับผิดชอบในงานเป็นส่วนต่าง ๆ เทย์เลอร์ ได้พัฒนาวิธีการจ่ายค่าจ้างต่อหน่วยแบบสองระดับ (Different rate system) ขึ้นมา

๑.๒. การจัดการตามระบบราชการ (Bureaucratic management) ทฤษฎีการจัดการตามระบบราชการ (Bureaucratic management) Max Weber (1864-1920) องค์การควรจะถูกบริหารบนพื้นฐานของเหตุผล และไม่เป็นส่วนตัวลักษณะที่สำคัญขององค์การแบบราชการของเวเบอร์ คือ

๑) มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะด้าน

๒) มีการระบุนายการบังคับบัญชาอย่างชัดเจน

๓) บุคคลจะถูกคัดเลือกและเลื่อนตำแหน่งบนพื้นฐานของคุณสมบัติทางเทคนิค

๔) การบริหารกับการเป็นเจ้าขององค์การจะถูกแยกจากกันความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่บนพื้นฐานของความไม่เป็นส่วนตัว มีการกำหนดกฎและระเบียบวิธีปฏิบัติการใช้กันอย่างเป็นทางการ

๑.๓. การจัดการตามแบบหลักการบริหาร (Administrative management) ทฤษฎีการจัดการตามแบบ หลักการบริหาร (Administrative management) Henri Fayol (1841-1925) เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational management theory) หรือบางทาก็ถือกันว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่เขาเชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะ และสนใจที่จะศึกษาองค์การโดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Managerial activities) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ๕ อย่าง คือ การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organizing), การบังคับบัญชา หรือการสั่งการ (Commanding), การประสานงาน (Coordinating), และการควบคุม (Controlling)

๒. การศึกษาการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral management approach) การศึกษาทางจิตวิทยาอุตสาหกรรม (industrial psychology approach) การบริหารเชิงพฤติกรรมจะมุ่งการเพิ่มประสิทธิภาพโดยการทำความเข้าใจมนุษย์ถ้าผู้บริหารได้เข้าใจ พฤติกรรมของบุคคลและปรับองค์การให้สอดคล้องกับพวกเขาแล้วความสำเร็จของ องค์การก็จะตามมาเอง ประกอบด้วย

๒.๑. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of needs theory) หรือทฤษฎีการจูงใจของ มาสโลว์ (Maslow's theory of motivation) มาสโลว์ เป็นนักจิตวิทยาผู้เสนอแนวความคิดว่าบุคคลได้รับการกระตุ้นโดยความต้องการ และจะกระทำเพื่อให้ได้รับการตอบสนองความต้องการตามลำดับขั้น ทฤษฎีลำดับขั้น ความต้องการ (Hierarchy of needs theory) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้นตามลำดับตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานต่ำสุดไปถึงสูงสุด คือ

๑) ความต้องการทางกายภาพ (Physiological needs)

๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs)

๓) ความต้องการทางสังคม (Social needs)

๔) ความต้องการยกย่องชื่อเสียง (Esteem needs)

๕) ความต้องการความสมหวังและความสำเร็จของชีวิต (Self-actualization needs)

๒.๒. ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ของ Douglas Mc GregorDouglas McGregor (1906 - 1964)

๑) ทฤษฎี X (Theory X) เป็นปรัชญาการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม โดยมองว่าพนักงานเกียจคร้าน ไม่กระตือรือร้นไม่ชอบงานและพยายามหลีกเลี่ยงงาน

๒) ทฤษฎี Y (Theory Y) เป็นปรัชญาการบริหารจัดการ โดยมองว่าพนักงานมีความรับผิดชอบมีความคิดริเริ่มในการแก้ปัญหาในการทำงาน และไม่มีความเบื่อหน่ายในการทำงาน แมคเกรเกอร์ได้เรียกร้องให้ผู้บริหารเปลี่ยนแปลงมุมมองมนุษย์จากมุมมองตามทฤษฎี X ไปเป็นมุมมองตามทฤษฎี Y

๓. การศึกษาการจัดการเชิงปริมาณ (The quantitative management approach) ศาสตร์การจัดการ (Management science) หรือการวิจัยการปฏิบัติการ (Operation research) เป็นทักษะการจัดการซึ่งนำเทคนิคทางคณิตศาสตร์ เครื่องมือสถิติและข้อมูลมาเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาทางการบริหารจัดการศาสตร์ การจัดการ (Management science) หรือการวิจัยการปฏิบัติการ (Operation research) เป็นทักษะการบริหารเชิงปริมาณซึ่งประยุกต์ใช้คณิตศาสตร์ในการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้ตัดสินใจจะใช้หลักเกณฑ์เชิงปริมาณในการเลือกระหว่างทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ โดยเฉพาะในการวางแผนประกอบด้วย

๓.๑. การจัดการปฏิบัติการ (Operations management) เป็นการบริหารซึ่งใช้เทคนิคเชิงปริมาณเพื่อปรับปรุงผลผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการ เช่น การจัดการสินค้าคงเหลือ (Inventory Management) เพื่อปรับปรุงการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ

๓.๒. ระบบข้อมูลการจัดการ (Management Information System : MIS) เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล และการส่งข้อมูล เพื่อสนับสนุนหน้าที่การจัดการ เช่นการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์

๔. กลุ่มทฤษฎีการบริการที่เพิ่งได้รับการพัฒนาขึ้นมาในระยะหลัง ๆ (Recent development in management theory) ประกอบด้วย

๔.๑. ทฤษฎีระบบ (System theory) ทฤษฎีนี้เป็นทักษะการบริหารที่มองว่าองค์การเป็นระบบที่ดำเนินงานอยู่ในสภาพแวดล้อมหมายถึงการรวมกันของส่วนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานอยู่ระหว่างกันเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ระบบองค์การจะดำเนินอยู่บนพื้นฐานของส่วนประกอบ ๕ ส่วน คือ

- ๑) ปัจจัยนำเข้า (Input)
- ๒) กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Transformation process)
- ๓) ปัจจัยส่งออก (Outputs)
- ๔) สิ่งป้อนกลับ (Feedback)
- ๕) สภาพแวดล้อม (External environment)

๔.๒. ทฤษฎีจัดการเชิงสถานการณ์ (Contingency theory) การบริหารจัดการเชิงสถานการณ์จะมุ่งเน้นการปรับปรุงพฤติกรรมทางการบริหารให้เข้ากับสถานการณ์ขององค์การความสำเร็จหลักของการบริหารจะถูกกำหนดโดยสถานการณ์ไม่มีกลยุทธ์การบริหารอย่างเดี่ยวที่สามารถใช้ได้กับสถานการณ์ทุกอย่าง

๔.๓. ทฤษฎี Z ของ วิลเลียม อูชิ (William Ouchi – TQM : Total Quality Management) เป็นกลยุทธ์ขององค์การอย่างหนึ่งที่ส่งมอบผลิตภัณฑ์ และหรือบริการที่มีคุณภาพให้แก่ลูกค้า การบริหารคุณภาพโดยรวมของ TQM จะมุ่งที่ลูกค้าอย่างแรงกล้า การปรับปรุงอย่างต่อเนื่องนี้ถือว่าเป็นกระบวนการ

ที่ไม่จบสิ้น จะมีการทำงานเป็นวงจร ที่เรียกว่า "วงจร เดมिंग" คือ วงจรของการวางแผน – ปฏิบัติการ – การตรวจสอบ – การแก้ไข (Plan – Do – Check – Action : PDCA)

๕. ทฤษฎีการบริหารองค์กรตามแนวปฏิบัติการทางสังคม (Social Action theory)^{๓๕} ทฤษฎีตามแนวปฏิบัติการทางสังคม มีความเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมองโลกตามอัตวิสัย “ความจริงที่ปรากฏ” ได้รับความหมายตามทัศนคติ (อคติ) ของแต่ละบุคคล โลกแห่งความเป็นจริงมิได้ดำรงอยู่ในสภาวะ “วัตถุวิสัย” ฉะนั้นการพิจารณาเป้าหมายขององค์กรว่าเป็นที่เข้าใจตรงกันของทุก ๆ คนนั้นเป็นไปได้ “เป้าหมาย” จะปรากฏเป็นจริงตามกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มาทำงานร่วมกัน

แนวคิดนี้ถือว่าการลงมือปฏิบัติการเท่านั้นจึงจะให้ความหมายที่แท้จริงและการแปลความหมายของแต่ละบุคคลจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจึงเป็นประเด็นที่สำคัญ ทฤษฎีนี้จึงกลับมาให้ความสำคัญต่อบทบาทของปัจเจกบุคคลในองค์กร และเน้นไปที่ “กระบวนการ” มากกว่าโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ กฎระเบียบตายตัว แต่กระบวนการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก และการแปลความหมายหรือความเข้าใจของสมาชิกจะเป็นประเด็นที่สำคัญ

กล่าวโดยสรุป การบริหารและการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่แสวงหาแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่าผู้บริหารและการบริหาร ตามลำดับ ดังนั้น ที่ใดมีกลุ่มที่นั่นย่อมมีการบริหาร

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยทำการศึกษเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหาร

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
Herbert A. Simon, (1947).	กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกัน ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
ประเวศ เวารัมย์, (๒๕๕๗).	๑. การควบคุมการใช้จ่าย ๒. การจัดสรรงบประมาณ ๓. การจัดทำบัญชี
วิชัย ตันศิริ, (๒๕๔๙).	๑. ปรับปรุงพฤติกรรมกรรมการบริหารให้เข้ากับสถานการณ์ขององค์กร ๒. การบริหารถูกกำหนดโดยสถานการณ์ ๓. กลยุทธ์การบริหารใช้ได้กับทุกสถานการณ์
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), (๒๕๕๔).	๑. การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ๒. ความหนักแน่นมั่นคง ๓. ความก้าวหน้าของกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน

^{๓๕}วิชัย ตันศิริ, **อุดมการณ์ทางการศึกษา : ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๕ – ๓๐๖.

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, (๒๕๔๖).	๑. การบริหารทำให้ชนะใจลูกน้อง ๒. ผู้บริหารที่ดีคอยดูแลภาพรวม
พระราชญาณวิสิฐ, (๒๕๔๘).	กฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม
ติน ปรัชญพฤทธิ์, (๒๕๓๕).	๑. การนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ๒. การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ
นภดล เสงเจริญ, (๒๕๔๖).	๑. การจัดองค์การการจัดโครงสร้าง ๒. การจัดวางระบบงานต่าง ๆ ๓. การจัดหาบุคลากรสรรหาตามหน้าที่ ๔. การใช้คนให้ตรงกับงาน ๕. การกำกับดูแลและทรัพยากรบริหาร
บรรจบ เนียมมณี, (๒๕๒๓).	กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกัน ทำให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่างรวมกัน
บุญทัน ดอกไธสง, (๒๕๓๗).	การตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์การ หรือประเทศ เพื่อผลกำไรของทุกคน
ประทาน คงฤทธิ์ศึกษาการ, (๒๕๓๗).	๑. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ชัดเจน ๒. คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือทำงาน ๓. ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ และการทำงาน
ไพบุลย์ ช่างเรียน, (๒๕๒๓).	๑. การใช้คนดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ๒. กระบวนการบริหารพัฒนาคนและวัตถุ
สมพงษ์ เกษมสิน, (๒๕๑๔).	๑. การใช้ศาสตร์และศิลป์มาบริหารทรัพยากร ๒. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ ๓. การบริหารใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
ไพบุลย์ ช่างเรียน, (๒๕๒๓).	๑. การใช้คนดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ๒. กระบวนการบริหารพัฒนาคนและวัตถุ
Robbins Stephen P. & Coulter, (2002).	การบริหารมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยการดำเนินการของคน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์เป็นการบริหารงานของคณะสงฆ์ทุกรูป ซึ่งมีความสำคัญต่อการดูแลคณะสงฆ์เป็นการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อดูแลในด้านต่าง ๆ ด้วยความเรียบร้อย ได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้ ดังนี้

การปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซับซ้อนไม่ทันการโดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำโรเนจเนียร์ให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับขั้นนับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๓๖} และในหนังสือ “การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ” ว่า การบริหารการคณะสงฆ์ในปัจจุบันประกอบด้วยองค์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

๑. ผู้บัญชาการ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นองค์ประมุข
๒. องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง แยกเป็น ๒ องค์การ คือ มหาเถรสมาคมและองค์กรย่อยในส่วนกลาง
๓. องค์การคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาค แยกเป็น ๔ ส่วน คือ ภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล
๔. วัดเป็นองค์กรต่ำสุด และเป็นองค์กรหลักที่เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์^{๓๗}

ส่วนในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ หมวด ๒ ข้อ ๕ ว่าด้วยกิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๕ ฝ่าย คือ^{๓๘}

๑. การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. การสาธารณูปการ

^{๓๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๓๗} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘ – ๙.

^{๓๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑๕.

วิธีดำเนินงานการทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามกำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีตคือปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มี ๖ ด้าน ดังนี้^{๓๙}

๑. การปกครอง
๒. การศาสนศึกษา
๓. การเผยแผ่
๔. การสาธารณูปการ
๕. การศึกษาสงเคราะห์
๖. การสาธารณสงเคราะห์

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในแต่ละด้าน ดังนี้^{๔๐}

๑. ด้านการปกครอง งานปกครองของคณะสงฆ์อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ตามลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ตามมาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมและกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

๒. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการดำเนินใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

๓. ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมหรือการศึกษาธรรมบาลี ปัจจุบันจำแนกเป็นสองส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

๔. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการ ดังนี้ คือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสมุน (โรงเรียนเอกชนการกุศลในวัด)

๕. ด้านการสาธารณูปการ เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ เช่น การดูแลบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำได้แก่โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดประสบภัย และขาดแคลน หน้าที่และงานของคณะสงฆ์ไทย คือ การดำเนินการด้านศาสนา ปกครองพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงามเพื่อเป็นหลักและตัวอย่างทางด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแก่ประชาชน จัดการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่

^{๓๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๕.

^{๔๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน, ม.ป.ป., (อัสสัมชัญ).

พระพุทธศาสนาเพื่อความรู้ความเข้าใจและประโยชน์สุขของประชาชน จัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนตามหน้าที่ของสถาบันศาสนาในสังคม^{๔๑}

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือ การดำเนินการด้านพระศาสนาที่คณะสงฆ์จะต้องดำเนินการให้เป็นฐานะหน้าที่ตามระเบียบ มติของมหาเถรสมาคม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย ดึงงาม และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นแบบระบบประชาธิปไตย มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด องค์การคณะสงฆ์ส่วนกลาง องค์การคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยมีวัดเป็นองค์กรหลักในการรองรับกิจการคณะสงฆ์ และเจ้าอาวาสได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการทั้งปวง ประกอบด้วยภารกิจหลัก ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สังคม และประเทศชาติ สืบไป

๒.๓.๑ ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง

การปกครอง คือ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่^{๔๒} งานปกครองเป็นงานนำเป็นงานหลักซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่อะเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ไม่สำเร็จต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะต้องดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารอื่น ๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๔๓} ซึ่งบทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการ ดังนี้

๑. รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้
๒. สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบาย แผน และมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจ พัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้าน
๓. วัดควรเปลี่ยนแปลงบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม และมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
๔. มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์
๕. พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม และจรรยา

^{๔๑}ข้าหลวง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๗๑.

^{๔๒}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^{๔๓}พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ร้อยปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖ – ๗๗.

๖. ฝ่ายปกครองทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัด และพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชน และศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์^{๔๔}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องเรียบร้อยดีงาม เป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้พระพุทธศาสนาถาวรวงศ์ยิ่งขึ้น

๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา

การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๔๕} และบทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทานการที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๔๖}

สรุปได้ว่า ด้านการศาสนศึกษาเจ้าอาวาสต้องรับเป็นธุระสำคัญในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี

๒.๓.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, ๒๕๔๓, (อัสสัมชัญ).

^{๔๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการศึกษาสงเคราะห์และการศาสนา, หน้า ๑๔.

^{๔๖} พระมหาสมทรง สิรินุโร, “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๙).

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณร

๒) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

๔) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง^{๔๗}

๒.๓.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจักก่อตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้เสนอหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่าง ๆ ควรปฏิบัติแก่เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์

๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับ พระศาสนาโดยถูกต้อง^{๔๘} การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ และเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑) พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้อนั้น

๒) ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน

๓) ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔) ไม่เห็นแก่ความง่าย ตีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕) ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

^{๔๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, หน้า ๒๑.

^{๔๘} สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๔ - ๑๕๕.

๖) ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่น ๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า “เผยแพร่วั” และ “เผยแผ่วั” คำว่า เผยแพร่ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน^{๔๙}

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณีแบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกวิสัขณา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะ ออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออกเผยแผ่

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

๒.๓.๕ ด้านการสาธารณูปการ

การก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นสิ่งหนึ่งที่คณะสงฆ์ต้องวางรูปแบบให้ถูกต้องเหมาะสม และควรต้องมีความรู้ที่ถูกต้องอีกด้วย ดังนี้

การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็น “คำนาม” หมายถึง “การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

^{๔๙} พระมหาสมทรง สิรินทโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓.

๓. กิจการของวัด เช่น การจัดงานวัด การรับบริจาค

๔. การศาสนสมบัติของวัด

สรุปได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสังฆาธิการและเห็นผลงานของพระสังฆาธิการได้เร็วกว่างานอื่น การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการจึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ยังเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนมากได้แก่วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทสำคัญด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริมไว้ชัดเจน คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนตามหัวข้ออบรม ดังนี้ คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทีตาธรรม และสามัคคีธรรม การสาธารณสงเคราะห์นี้ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส^{๕๐}

กล่าวโดยสรุป หลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน เป็นการบริหารที่มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ความวัฒนาถาวรแห่งพระพุทธศาสนา ยังความสันติสุขแก่สังคม ความเป็นสมณะสาธูปและสมณะวิสัยแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา จะส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญอย่างยั่งยืน

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

ความหมายของพระสังฆาธิการ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของพระสังฆาธิการไว้ ดังนี้

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน คือ บริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน ๔ องค์การเดิม แต่ได้จัดเป็นองค์กร ซึ่งเป็นตัวองค์กรบริหารคงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์กรนั้น ๆ เปลี่ยนเรียกว่า "การ" กล่าวคือ

๑. การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์กรปกครอง)

๒. การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์กรศึกษา)

^{๕๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎมหาเถรสมาคม, หน้า ๓๐๖.

๓. การเผยแพร่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์การเผยแผ่)

๔. การสาธารณูปการ

๕. เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคมกรรม (เดิมคือการวินิจัยอธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้น ๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงดุลแห่งอำนาจ เช่น กฎหมายฉบับเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมได้ กำหนดให้มีรองเจ้าคณะเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้น ๆ อีกส่วนหนึ่ง แม้ในส่วนวัดก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ เป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นไว้ได้แก่ ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวมีอำนาจเต็มที่ตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ในหมู่บ้าน และในชุมชน โดยยึดหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

๒.๔.๑ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับความสำคัญของพระสังฆาธิการมีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นทีเคารพ และเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ข้อ ๔ ได้กำหนดว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้^{๕๑}

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนสร้างความเข้มแข็ง และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้อยู่ในระบบระเบียบของกฎหมายมหาเถรสมาคม

^{๕๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ^{๕๒}

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ ข้อ ๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบหรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ
- ๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ และสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายมหาเถรสมาคมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของเถรสมาคม

การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษา ๒๐ พรรษา และ
 ๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
 ๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
 ๔. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือ
 ๕. เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรมประโยค
- การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเสนอต่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้

การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะ อีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษาพ้น ๑๐ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี

^{๕๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือว่าด้วยประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๘๕.

๔. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โท ขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษาพ้น ๑๐ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ

๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

๔. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือ เป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติ โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษาพ้นจาก ๕ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ

๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือ

๔. เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรมหรือเป็นนักธรรมชั้นเอก การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และ

๑. มีพรรษาพ้น ๕ พรรษา และ

๒. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้งต่อไป

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษาพัน ๑๐ พรรษา

๒. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยอีกเฉพาะส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑) มีพรรษาพัน ๑๐ พรรษา

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อบรรจุพระอารามหลวงพิจารณา ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการตามความในวรรคต้น ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม

การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ การพ้นจากตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้

ข้อ ๒๖ พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อ

๑. มรณภาพ
๒. พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
๓. ลาออก
๔. ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
๕. ยกเป็นกิตติมศักดิ์
๖. รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
๗. ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
๘. ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
๙. ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

ภารกิจของเจ้าอาวาส พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และการปกครองวัด ๔ ฐานะ คือ

๑. มีบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
๒. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นผู้แทนวัด
๓. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นพระสังฆาธิการ

๔. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย พระสังฆาธิการในฐานะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ใน ๔ ฐานะ ข้างต้นแล้ว ยังมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎเถรสมาคม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย^{๕๓}

สรุปโดยภาพรวมของพระสังฆาธิการมีหน้าที่หลัก คือ การบริหารงานในเขตและอำนาจหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อส่งเสริมให้คณะสงฆ์ไทยเกิดความเรียบร้อย ภิกษุสามเณรได้มีการเรียนรู้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ คณะสงฆ์ไทยโดยรวมจะได้รับการพัฒนากิจการที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ เป็นการเสริมสร้างศรัทธาที่มีอยู่แล้วในพุทธศาสนิกชนให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการปกครอง

การปกครอง เป็นการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดทั้งคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม ได้มีนักวิชาการได้อธิบายถึงความสำคัญ ดังนี้

การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนัก และคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังมีไม่มากนัก ความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนื่อง ๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ ส่วนหลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งขมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๕๔} การปกครอง หมายถึง ภารกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตรหรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์ เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ

^{๕๓} พระครูสิริอาภากร อาภา, “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๕๔} คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี**, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

๑. นิคคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

- ๑) พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว
- ๒) กฎหมายบ้านเมืองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
- ๓) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา^{๕๕}

ซึ่งวัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้วยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักร และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ^{๕๖} สังคมสงฆ์ มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมดหาใช่สงฆ์หรือผู้แทนของสงฆ์เป็นผู้บัญญัติตามที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทิน และกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อชมเพื่อเกื้อยาก ๑ เพื่อสำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันบังเกิดจากปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือพระวินัย

ในสมัยเมื่อยังมีพระสาวกไม่มาก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เองโดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มมากขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกอุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มมากขึ้นอีกทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพระพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับเป็น ผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหารคณะสงฆ์โดยรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็มิได้ขัดพระวินัย ด้านตุลาการ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางราชอาณาจักรมีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการ

^{๕๕} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๖.

^{๕๖} พระมหาทวงชัย บุรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรักกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕).

กระทำ หรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีพระธรรมวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออภิการณ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก^{๕๗}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพุทธศาสนาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการคณะสงฆ์ที่สำคัญสำหรับพระสังฆาธิการนั้น เรื่องศาสนศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญ และต้องดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินการไปด้วยดี ตามเจตนารมณ์ของมหาเถรสมาคมกำหนดให้เป็นระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวเกี่ยวกับด้านการศาสนศึกษา ดังนี้

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย การศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวง มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการเรียนบาลีไวยากรณ์ แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย และแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี ภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่น ๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี หากประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนจะทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็นชั้น คือบาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑ – ๒ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเปรียญ คือ ทรงตั้งเป็น“พระมหา”“สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑ – ๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ และถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะที่เป็นสามเณร จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้การอุปสมบทสามเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรมประโยค ๙ ถ้าอยู่ใน สมณเพศได้รับนิยัตินิติเท่ากับพระราชคณะชั้นสามัญ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้การอุปถัมภ์จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์สามเณรเหล่านี้มีความ

^{๕๗} สุนทร ญ รังสี, สถาบันทางการเมืองตามแนวพุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕ - ๖๐.

ประสงค์จะลาสิกขาที่สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้ เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

๔. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{๕๘}

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรม และการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อน การศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงมีพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ

๑. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนิยต^{๕๙} การจัดการศาสนศึกษาว่าคณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาของวิชาแล้วคงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

- ๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
- ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา
- ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา
- ๕) เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- ๘) เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม
- ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๖๐}

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่า เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย ดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
๒. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
๓. ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆการีร่วมจัดด้วย ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษา

จะดีหรือไม่ประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ ผู้บริหารการ

^{๕๘} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๕๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, หน้า ๗๗.

^{๖๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๑.

ศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและต่อพระสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้น แผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญของพระสงฆ์^{๖๑} และบทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้เยาวชน และสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๖๒}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม เป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการพึงกระทำ โดยการจัดเทศนา อบรม สั่งสอน พุทธศาสนิกชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส น้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของตน มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนธรรมไว้ ดังนี้

การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๔ ประการ^{๖๓} คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

^{๖๑} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ร้อยปีพระพุทธวรญาณ, หน้า ๔๑.

^{๖๒} พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒ - ๔๓.

^{๖๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ชีวิตและความคิด สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๑ - ๓๒.

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณะวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗ – ๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑ – ๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖ – ๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัดลานกีฬา เป็นต้น^{๖๔} การเผยแพร่ศาสนธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัดชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแพร่ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับที่พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวว่า การเผยแพร่ศาสนธรรม หมายถึง การสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็ก ๆ และชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง^{๖๕}

^{๖๔} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^{๖๕} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ คือ การบูรณะและพัฒนาวัด ซึ่งเป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องเป็นผู้ดูแลศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัด สำหรับการสาธารณูปการ มีผู้กล่าวไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ)^{๖๖} ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด
๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สปปายะ) ๔ อย่าง คือ

๑. อาวาสสปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นร่มเย็น เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ
๒. อาหารสปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๔. ธรรมสปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม^{๖๗} และการสาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น อุโบสถ เมารุ อาคารเรียน กุฏิ ศาลาการเปรียญ งานาสาธารณูปการ แต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ และนอกจากนั้น กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการ คือ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่ที่ร่มเย็น ลานวัดสะอาดปราศจากขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล มีถึงรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด วัดควรมีประตูเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทำเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สีเรียบ ๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัย มีห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้แก่ภิกษุ สามเณร ได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม^{๖๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ)^{๖๙} ได้กล่าวถึง การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็น

^{๖๖} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), เอกสารการบริหารกิจการคณะสงฆ์, ๒๕๕๐, (อัสสัมชัญ).

^{๖๗} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

^{๖๘} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า ๗.

^{๖๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, หน้า ๓๒.

ค่านาม หมายถึง “การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑) การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา ๓๗ (๑) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด

๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน

๓. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธาช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ ประกอบด้วย

๑. เจ้าอาวาส

๒. เจ้าคณะ

๓. เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร

๔. ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์^{๗๐}

กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ จัดให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม^{๗๑}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

^{๗๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโน), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, หน้า ๕๔ – ๕๕

^{๗๑} นพทรัพย์ จันทรหอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓ – ๗๖.

โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น^{๗๒} และการศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย – หญิง เรียนร่วมกับพระสงฆ์สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเพื่อให้เด็กนักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์ มาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กๆ สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้น ที่ไม่เก้นก้างล้าสมัยที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดแคลนและกำพร้าบิดามารดาที่ได้อาศัยสถาบันสงฆ์ให้ภิกษุสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป^{๗๓}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของภิกษุสงฆ์ที่จะช่วยเหลือสังคมหรือผู้อื่น ซึ่งมีผู้กล่าวเกี่ยวกับ การสาธารณสงเคราะห์ ไว้หลายท่าน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการอุปสมบทและ

^{๗๒} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**, หน้า ๕ – ๖.

^{๗๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโน), **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**, หน้า ๖๒ – ๖๕

บรรพชาพระภิกษุ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็น แหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้^{๗๔} ความสำคัญของการกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดการให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือ ประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็น ศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ สาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้า อาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๗๕} การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระสงฆ์เป็น ศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็น สาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส^{๗๖}

หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก นิบาต ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสไว้ในอาวาสสิกวรรค หมายความว่าด้วยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส ดังนี้^{๗๗}

คุณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส

๑. เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยมรรยาท เพียบพร้อมด้วยวัตร
๒. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ
๓. เป็นผู้ประพฤติขัดเกลา ยินดีในการหลีกเร้น
๔. เป็นผู้ยินดีในกัลยาณธรรม มีวาจาจาม เจริญถ้อยคำไพเราะ
๕. มีปัญญา ไม่โง่เขลา^{๗๘}

ปียธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเป็นที่รัก)

๑. เป็นผู้มั่งคิล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมี ปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
๒. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้นมี ความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แท่งตลอดดีด้วยทักขิ
๓. เป็นผู้มั่งคิลวาจาจาม เจริญถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่ หยาดคาย ให้รู้ความหมายได้

^{๗๔} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, หน้า ๗.

^{๗๕} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๒.

^{๗๖} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

^{๗๗} อ.ป.พ.จ. (ไทย) ๒๒/๒๓๐/๓๗๒.

^{๗๘} อ.ป.พ.จ. (ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗๓.

๔. เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

๕. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน^{๗๙}

โสภณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสงดงาม)

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาการและโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แหว่งตลอดดีด้วยทัญญู

๓. เป็นผู้มีความงาม เจริญถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

๔. เป็นผู้สามารถชี้แจงบุคคลผู้เข้าไปหาให้เห็นชัด ชวนใจให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติเข้าใจให้อาจารย์แก่กล้า ปลอบใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมกถา

๕. เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก^{๘๐}

พหุการธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้มีอุปการะมากแก่อาวาส)

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาการและโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แหว่งตลอดดีด้วยทัญญู

๓. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง

๔. เมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงเธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๕. เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก^{๘๑}

อนุกัมปธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุอนุเคราะห์คฤหัสถ์)

๑. ให้คฤหัสถ์สมาทานอิศีล (ศีล ๕ ประการ)

๒. ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม (อริยสัจ ๔)

๓. เข้าไปหาคฤหัสถ์ผู้เป็นไข้ให้สติว่า “ท่านทั้งหลายจงตั้งสติไว้ต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่สักการะ” และเมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวก

^{๗๙} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๒/๓๗๔.

^{๘๐} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๓/๓๗๕.

^{๘๑} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๔/๓๗๖.

คฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๔. ฉันทโกขณะที่พวกคฤหัสถ์นำมถวาย จะประณีตหรือไม่ประณีตก็ตามด้วยตนเอง
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๔๒}

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๑)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
๔. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๔๓}

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๒)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส ไม่หวงแหนอาวาส
๔. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล ไม่หวงแหนตระกูล
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๔๔}

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๓)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส
๔. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล
๕. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ลาภ^{๔๕}

สรุปได้ว่า กิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน เป็นบทบาทของพระสังฆาธิการ หรือพระสงฆ์โดยแท้จริงที่ถูกกำหนดโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากพฤติกรรมทางวินัยแล้ว ก็จัดเป็นหน้าที่และธุระสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน เช่นเดียวกันกับแนวคิดที่ว่า “เมื่อบุคคลอยู่ในองค์การ ความคาดหวังขององค์การถือว่าเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญมาก และเป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นทางการ” โดยนัยนี้ก็หมายความว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นบทบาทที่เกิดขึ้นภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคม ที่สอดคล้องกัน และมีเป้าหมายร่วมกัน พระสังฆาธิการต้องรักษาและต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ เพื่อยังกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญงอกงามและมั่นคงสืบไป

^{๔๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๕/๓๗๗.

^{๔๓} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๖/๓๗๘

^{๔๔} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๗/๓๗๙

^{๔๕} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓ /๓๘๐

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๓๘).	๑. สร้างวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชน ๒. สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั่วประเทศ ๓. ปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการ ๔. ลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อน ๕. จัดทำรีเอนจิเนียริงให้กับการบริหารจัดการคณะสงฆ์
พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), (๒๕๕๐).	๑. ผู้บังคับบัญชา ๒. องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ๓. องค์การคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๔. วัดเป็นองค์กรต่ำสุด
ข้าหลวง วุฒิจันทร์, (๒๕๒๕).	๑. พระสงฆ์เป็นแกนนำของชุมชน ๒. วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชน ๓. พระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างของประชาชนและชุมชน
พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), (๒๕๕๓).	๑. การควบคุม ๒. การส่งเสริม ๓. การรักษาความเรียบร้อยที่พึงาม
พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, (๒๕๒๙).	๑. การอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน ๒. พระสงฆ์กับบทบาทในการศึกษาของชาติ ๓. เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของพระสงฆ์
สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ), (๒๕๔๐).	๑. คำสั่งสอนหรือข้อเสนอนะที่ป็นประโยชน์ ๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ให้เข้าใจศาสนพิธี ๓. เทศสั่งสอนประชาชนให้เข้าใจศีลธรรม

๒.๕ ข้อมูลการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์

จากการศึกษาเอกสารและสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยสรุป ดังนี้

๑. พระครูปริยัติวราภรณ์ สังกัดวัดธัญวารี ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอดอนเจดีย์และเจ้าอาวาสวัดธัญวารี ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอดอนเจดีย์

๒. พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ รองเจ้าคณะอำเภอดอนเจดีย์ และเจ้าอาวาสวัดดอนเจดีย์ ปฏิบัติหน้าที่ผู้ช่วยบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอดอนเจดีย์^{๘๖}

การปกครองคณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ มีรายละเอียด ดังนี้

๑. คณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ มีวัดและสำนักสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๕ สังกัดมหานิกาย จำนวน ๓๘ วัด แบ่งเขตการปกครองเป็น ๗ ตำบล ประกอบด้วย

๑.๑ ตำบลไร่รถ พระครูสุวรรณปริยัตยาพร เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดจำนวน ๖ วัด ประกอบด้วย

- ๑) วัดธัญวารี
- ๒) วัดจิกรากฆ่า
- ๓) วัดชีธาราม
- ๔) วัดดงกะเขา
- ๕) วัดหนองน้ำแดง (ศรีดำรงธรรม)
- ๖) วัดไร่รถ

๑.๒ ตำบลดอนเจดีย์ พระครูสุวรรณธีรวงศ์ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดจำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

- ๑) วัดดอนเจดีย์
- ๒) วัดหนองกะดาง
- ๓) วัดสระศรีเจริญ
- ๔) วัดนเรศวรธรรมาราม
- ๕) วัดคลองสิบหก
- ๖) วัดสวนไทร

๑.๓ ตำบลสระกระโจม (๑) พระครูเกษมสุวรรณวัฒน์ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดจำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

- ๑) วัดสระกระโจม
- ๒) วัดหัวเขา
- ๓) วัดหนองกะมาน
- ๔) วัดห้วยวันดี

^{๘๖}สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี, ตำแหน่งทางคณะสงฆ์, [ออนไลน์].<http://spb.onab.go.th>, [๑๕ ก.ย. ๕๗].

๕) วัดสระพระยา

๑.๔ ตำบลสระกระโจม (๒) พระครูวิสุทธิสมการ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดจำนวน ๕ วัด
ประกอบด้วย

๑) วัดดอนกลาง

๒) วัดหนองसानแตร

๓) วัดหนองสลักไถ

๔) วัดหนองโกสูง

๕) วัดหนองเสาธง

๑.๕ ตำบลทะเลบก พระครูวิบูลปัญญารัตน์ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดจำนวน ๖ วัด
ประกอบด้วย

๑) วัดทะเลบก

๒) วัดสระหลวง

๓) วัดหนองแถมพัฒนา

๔) วัดบ่อสำราญ

๕) วัดหนองบุญเกิด

๖) วัดอรุณธรรมเจดีย์

๑.๖ ตำบลหนองสาหร่าย (๑) พระครูสุวรรณสันตวิวงศ์ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัด
จำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

๑) วัดหนองสาหร่าย

๒) วัดบ้านกรวด

๓) วัดราษฎร์บำรุง

๔) วัดท่ากุ่ม

๕) วัดบ้านลวด

๑.๗ ตำบลหนองสาหร่าย (๒) พระครูสุวรรณธรรมรัตน์ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัด
จำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

๑) วัดสระด่าน

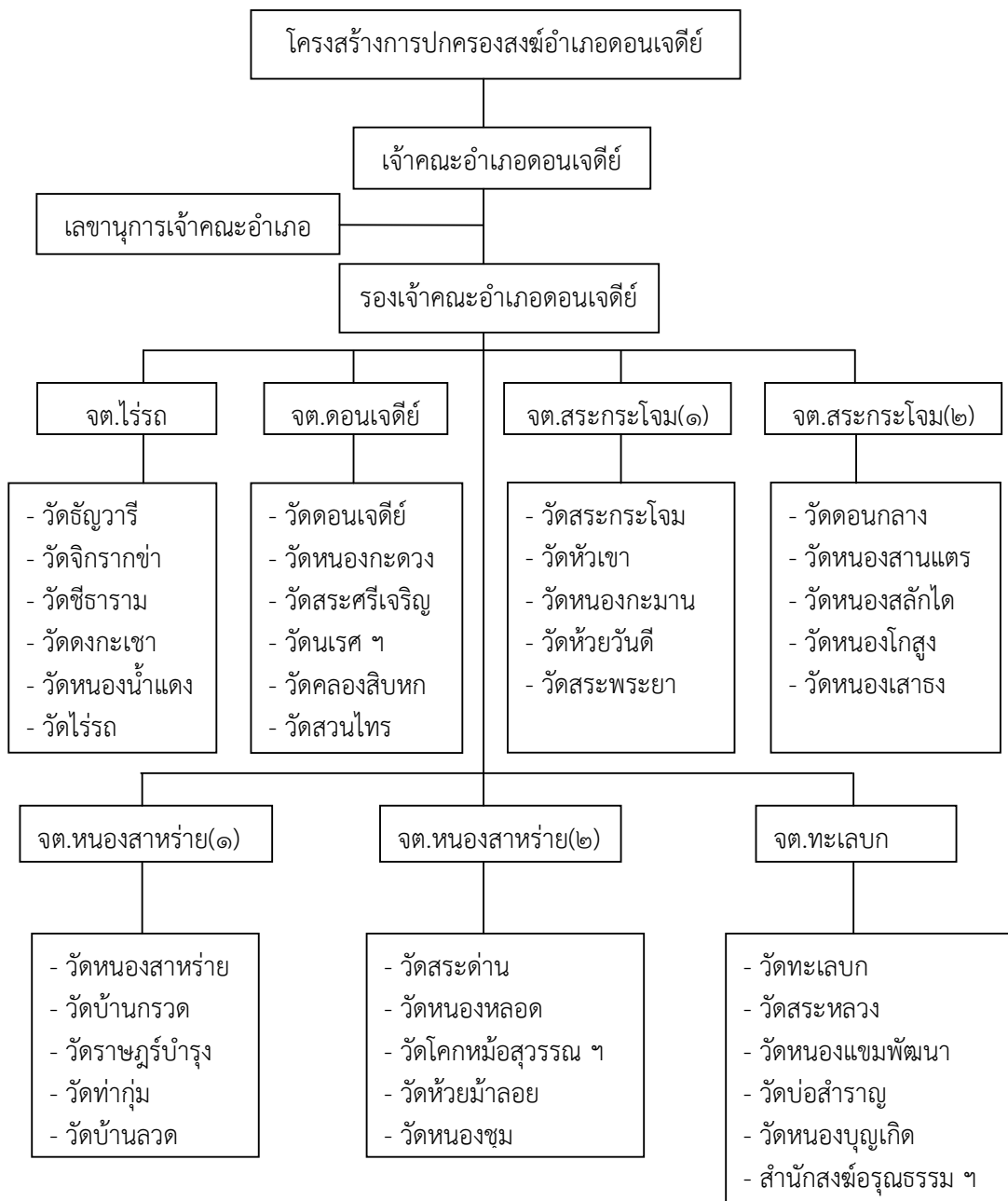
๒) วัดห้วยม้าลอย

๓) วัดโคกหม้อสุวรรณประทีป

๔) วัดหนองหลอด

๕) วัดหนองชุม

แผนภูมิแสดงการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

ผู้วิจัยได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่มีผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไว้ จึงได้รวบรวมและนำเสนอ ดังนี้

พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชษฐสกุล) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ในด้านการปกครอง มีบทบาทในการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอยู่ในลำดับสูงสุด และมีการบริหารจัดการกิจการของวัดเช่น บัญชีรายรับ-จ่าย ให้เป็นไปด้วยดี อยู่ในลำดับสุดท้าย ด้านการศาสนศึกษา มีบทบาทในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมขึ้นภายในวัดอยู่ในลำดับสูงสุด และมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลีอยู่ในลำดับสุดท้าย ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีบทบาทในการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่ในลำดับสูงสุด และมีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่ในลำดับสุดท้าย ด้านการเผยแผ่ มีบทบาทในการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนอยู่ในลำดับสูงสุด และมีการจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์อยู่ในลำดับสุดท้าย ด้านสาธารณูปการมีการควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์อยู่ในลำดับสูงสุด และมีการจัดระบบสาธารณูปโภคภายในวัดเป็นลำดับสุดท้าย ด้านสาธารณสงเคราะห์มีบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ อยู่ในอันดับสูงสุด และมีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กถูกทอดทิ้ง อยู่ในลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๗ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่อยู่ในระดับปานกลาง^{๘๗}

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าเป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนจนถึงการพัฒนาบุคลากร การศึกษา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีปัจจัยส่วนบุคคล

^{๘๗} พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชษฐสกุล), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๘๘}

พระอธิการขจรรัตน์ จิตคุโณ (มีแก้ว) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ๓.๖๐ และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ในด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๓.๗๐ ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๔๘ คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เมื่อพิจารณาจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้^{๘๙}

พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙ จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และการศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ หลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ขาดการทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำ การทำงานที่ไม่ชัดเจนและเด็ดขาด การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน การทำงานที่เฉื่อยชา มักทำงานแบบย่ำอยู่กับที่ไม่มีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การขัดแย้งกันระหว่างบ้านกับวัด การไม่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันของผู้ที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ ปัญหาเรื่องของยาเสพติดให้โทษและอบายมุขอื่น ๆ เป็นปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ ที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน^{๙๐}

พระราชปริยัติโมลี (ไพบูลย์ วิบุโล) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการปกครอง รองลงมา ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการสาธารณูปการ จากการเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน แตกต่างกัน ดังนี้ ที่มีอายุต่างกัน การบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม ไม่แตกต่างกัน เว้นแต่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ที่มี

^{๘๘} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๘๙} พระอธิการขจรรัตน์ จิตคุโณ (มีแก้ว), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๙๐} พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พรรษาและวุฒิการศึกษาสายสามัญแตกต่างกัน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทุกด้าน และวุฒิการศึกษาสายปริยัติธรรมและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแตกต่างกัน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม ไม่แตกต่างกัน เว้นแต่ด้านการสาธารณสงเคราะห์แตกต่างกัน^{๙๑}

สรุปได้ว่า จากผลงานวิจัย พบว่าในการแสดงบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านของพระสังฆาธิการ ส่วนใหญ่จะใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบกิจการ วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสังฆาธิการจะเป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เช่น เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือและการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบ ทำหน้าที่ในการควบคุมสังคม พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ต่างเข้าใจในบทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจนที่จะปฏิบัติเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์

ผู้วิจัยได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไว้ จึงได้รวบรวมและนำเสนอ ดังนี้

พระศุภลักษณ์ ปณณวโร (พิมพ์ดี) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานคณะสงฆ์สมัยโบราณ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ๒ ด้าน คือ ด้านการเปลี่ยนแปลงภายนอกองค์กรสงฆ์ ได้แก่ ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ศาสนา และปัจจัยภายในองค์กร คือ จำนวนของพระภิกษุสงฆ์ที่เพิ่มมากขึ้น ไม่สามารถควบคุม กระทั่งทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนเป้าหมายในการจัดตั้งองค์กรสงฆ์ และการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการปกครองมีโครงการที่เด่น ๖ โครงการ เช่น โครงการ พระหลวงตาพัฒนา ฌาปนกิจสงเคราะห์ การจัดตั้งสหกรณ์ ด้านการศึกษาได้รับการยกย่องว่าเป็น สำนักเรียนดีเด่นด้านปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการแจกทุนการศึกษา จัดตั้งโรงเรียนการกุศล ด้านการเผยแผ่ มีการออกเทศนาและอบรมประชาชนในเทศกาลเข้าพรรษา ด้านสาธารณูปการ ได้ร่วมกันสร้างถาวรวัตถุ และด้านสาธารณสงเคราะห์ช่วยเหลือโรงพยาบาลอำเภอ น้ำพอง หน่วยงานราชการและประชาชนที่ประสบภัยทางธรรมชาติ^{๙๒}

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัย พุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทางปกครองคณะสงฆ์โดย ธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการ พระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่า ด้วยเรื่องกิจการคณะสงฆ์จะต้องถือเป็นฐานะหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

^{๙๑} พระราชปริยัติสุธี (ไพฑูริย์ วิบุโล), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในจังหวัดสุพรรณบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๙๒} พระศุภลักษณ์ ปณณวโร (พิมพ์ดี), “ศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ของจังหวัดปทุมธานี พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ^{๙๓}

พระครูประยุตปัญญากร (บุญยง กวีวิโส) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากในข้อมีการสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในการพัฒนาสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ข้อสนับสนุนให้มีการสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป และให้มีการสร้างห้องสมุดภายในวัดเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ส่วนข้ออื่น ๆ พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่ามีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน^{๙๔}

พระมหาสมชาย สุนติกโร (ชุ่มจิต) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของวัดในจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่าพระภิกษุมิมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณูปการของวัดในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณูปการของวัดในจังหวัดปทุมธานี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตามตัวแปร พบว่า ไม่แตกต่างกัน ผลการสัมภาษณ์ พบว่า มีการพัฒนาวัดอย่างมีแบบแผน โดยมีพระสังฆาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบให้ดำเนินการตามที่คณะผู้ปกครองให้นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พระสังฆาธิการควรปรับปรุงสภาวะแวดล้อมและภูมิทัศน์ของวัดให้มีความสะอาดร่มรื่นสวยงาม และพระสงฆ์เจ้าคณะผู้ปกครองควรที่จะได้ตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำแก่พระสังฆาธิการ ระดับวัด หรือจัดประชุมอบรมผู้ที่เกี่ยวข้อง^{๙๕}

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้นจะมีวิธีการบริหารเฉพาะด้านที่ต่างกันในแต่ละเรื่อง ในแต่ละด้าน ซึ่งขึ้นอยู่กับเทคนิคการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการแต่ท่านโดยจะอาศัยตัวแปรทั้งภายในและภายนอก ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อพัฒนาและบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

^{๙๓}พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺธโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๙๔}พระครูประยุตปัญญากร (บุญยง กวีวิโส), “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๙๕}พระมหาสมชาย สุนติกโร (ชุ่มจิต), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของวัดในจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

ผู้วิจัยได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไว้ จึงได้รวบรวมและนำเสนอ ดังนี้

พระครูนนทวิวัฒน์ วีรธมโม (มีนุสรณ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้บริหารงานตามหลักสารณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า มีการบริหารงานตามหลักสารณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณียธรรม ๖ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๖๖}

พระมหาลำพึง อธิปญโญ (เพ็ญภู) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรของโรงเรียนมีความเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ จำแนกตามตามบุคลากรที่มีเพศต่างกัน มีอายุต่างกัน มีตำแหน่งต่างกัน ประสบการณ์การทำงานต่างกัน และมีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่ามีความเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๖๗}

พระมหาปรีวัฒน์ จิตวิริโย ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยพบว่า พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในด้านนิติธรรม ด้านคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรับผิดชอบ และด้านความคุ้มค่า ไม่แตกต่างกัน^{๖๘}

^{๖๖}พระครูนนทวิวัฒน์ วีรธมโม (มีนุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๖๗}พระมหาลำพึง อธิปญโญ (เพ็ญภู), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๖๘}พระมหาปรีวัฒน์ จิตวิริโย, “ความคิดเห็นของภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระครูสมุห์ภักดี ภทฺโท (เตี้ยเสมอเชื้อ) ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรีจังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีมีภาวะผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง ๒) ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลโดยรวม พระสังฆาธิการที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓) ปัญหาส่วนใหญ่ของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี คือ การกระจายอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น พระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีทุกตำแหน่งทุกหน้าที่ ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ของอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลจารวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป^{๙๙}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ ดนดิโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารของพระสังฆาธิการจังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารของพระสังฆาธิการจังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มีบทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับ โดยเรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านการสาธารณูปการ

^{๙๙} พระครูสมุห์ภักดี ภทฺโท (เตี้ยเสมอเชื้อ), “ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ และด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด^{๑๐๐}

สรุปได้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นทั้งทางโลกหรือทางธรรม ล้วนแล้วแต่อาศัยหลักการบริหารจัดการที่ไม่แตกต่างกันนัก ซึ่งต่างก็ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ในทั้งการบริหารจัดการเพื่อความเหมาะสมในการพัฒนาวัดหรือองค์กร ให้ไปถึงเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และการนำหลักการบริหารตามแนวการจัดการเชิงพุทธผนวกเข้ากับบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อการบริหารมีประสิทธิภาพ

^{๑๐๐} พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตันติธโร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารของพระสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘).

ตารางที่ ๒.๔ สรุปงานการสังเคราะห์การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร จังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภททางวิจัย	ผลการวิจัย
๑	บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	พระสมุห์กำพร สุชาโต (พิเชฐสกุล)	๒๕๕๕	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาส่วนใหญ่ของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี คือการกระจายอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม
๒	บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์	พระเกษมศักดิ์ วรสโกโช (อาสนะทอง)	๒๕๕๔	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าเป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนถึงการพัฒนาบุคลากร การศึกษา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภททางวิจัย	ผลการวิจัย
๓	บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ (มีแก้ว)	๒๕๕๔	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ๓.๖๐ และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ในด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๓.๗๐ ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๔๘ คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เมื่อพิจารณาจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
๔	ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี	พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข)	๒๕๕๔	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙ จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และการศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ หลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา
๕	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระ สังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัด สุพรรณบุรี	พระราชปรียัติโมลี (ไพบูลย์ วิบุโล)	๒๕๕๔	เชิงปริมาณ	โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง รายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการปกครอง รองลงมา ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการสาธารณูปการ

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภททางวิจัย	ผลการวิจัย
๖	ศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอ น้ำพอง จังหวัด ขอนแก่น	พระศุภลักษณ์ ปญญ าวโร (พิมพ์ดี)	๒๕๕๔	เชิงปริมาณ	การบริหารงานคณะสงฆ์สมัยโบราณ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ๒ ด้าน คือ ด้านการเปลี่ยนแปลงภายนอกองค์กรสงฆ์ ได้แก่ ด้าน การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ศาสนา และปัจจัย ภายในองค์กร คือ จำนวนของพระภิกษุสงฆ์ที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ สามารถควบคุมกระทั่งทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนเป้าหมาย ในการจัดตั้งองค์กรสงฆ์
๗	บทบาทการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ด้านการปกครองของ จังหวัดปทุมธานี	พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺธโร)	๒๕๕๓	เชิงปริมาณ	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทาง ปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรม และบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการ พระพุทธศาสนา
๘	ค ว า ม คิ ด เ ห็น ข อ ง พุทธศาสนิกชนต่อการจัดการ การศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุม วัน กรุงเทพมหานคร	พระครูประยุตปญญากร (บุญยง กวีวิไล)	๒๕๕๓	เชิงปริมาณ	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีการสนับสนุนและให้การ ช่วยเหลือในการพัฒนาสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ข้อเสนอสนับสนุนให้มีการสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนและบุคคล ทั่วไป และให้มีการสร้างห้องสมุดภายในวัด

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภททางวิจัย	ผลการวิจัย
-------	------------	----------------------	------	----------------	------------

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภททางวิจัย	ผลการวิจัย
๙	บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของวัดในจังหวัดปทุมธานี	พระมหาสมชาย สุนติกโร (ชุ่มจิต)	๒๕๕๖	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พระสังฆาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการตามที่คณะผู้ปกครองให้นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นศูนย์ร่วมจิตใจของประชาชน ปรับปรุงสภาวะแวดล้อมและภูมิทัศน์ของวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น ตรวจสอบให้คำแนะนำแก่พระสังฆาธิการ ระดับวัด หรือจัดประชุมอบรมผู้ที่เกี่ยวข้อง
๑๐	การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	พระครูนนทวิวัฒน์ วีรธมโม (มีนุสรณ์)	๒๕๕๓	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้
๑๑	การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิมจังหวัดนครสวรรค์	พระมหาลำพึง ธีรปญโญ (เพ็ญภู)	๒๕๕๓	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกตามตามบุคลากรที่มีเพศต่างกัน มีอายุต่างกัน มีตำแหน่งต่างกัน ประสิทธิภาพการทำงานต่างกัน และมีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่ามีความเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

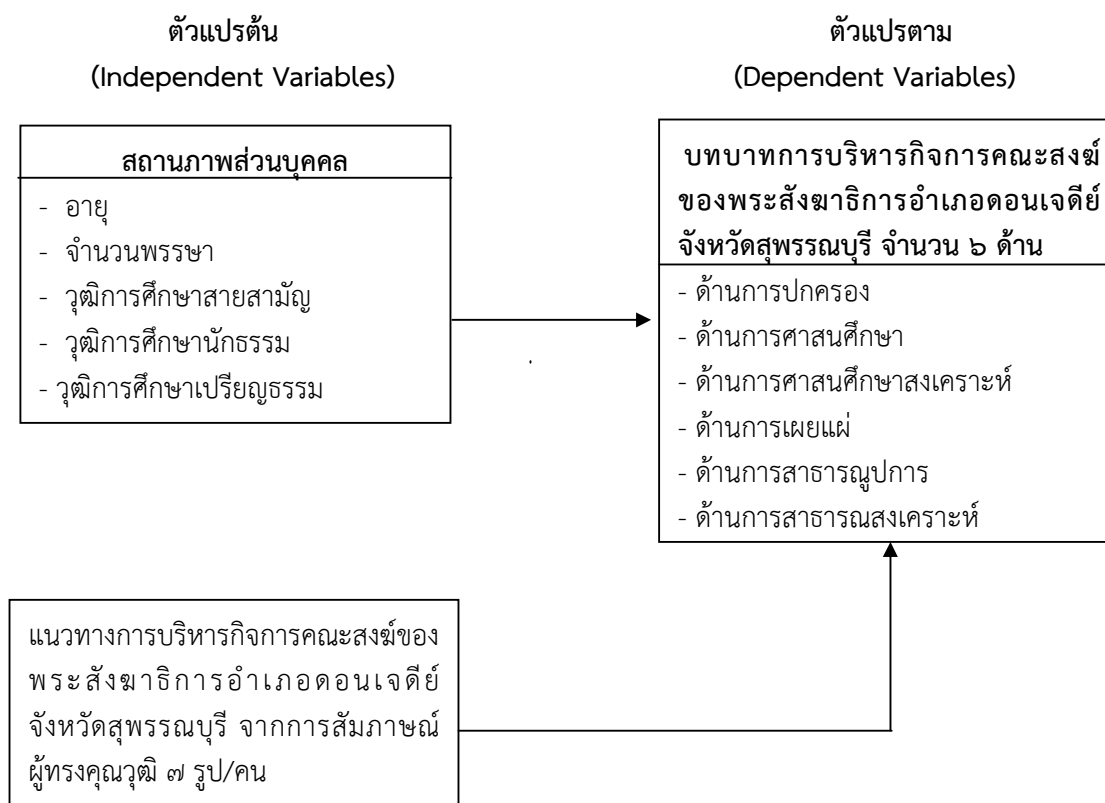
ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภททางวิจัย	ผลการวิจัย
๑๒	ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี	พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย	๒๕๕๒	เชิงปริมาณ	พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
๑๓	ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี	พระครูสมุห์ภักดี ภาทโก (เตี้ยเสมอเชื้อ)	๒๕๕๒	เชิงปริมาณ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่
๑๔	บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารของพระสังฆาธิการจังหวัดกระบี่	พระปลัดเกียรติศักดิ์ ทุนดิธโร	๒๕๕๒	เชิงปริมาณ	ด้านที่มีบทบาทมากที่สุด ใน ๓ ระดับ โดยเรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

๑. ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

๒. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอำเภอตอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย